

**Een archeologische begeleiding
(protocol opgraven) aan de Eexterweg te
Gieten, gemeente Aa en Hunze (Dr)**

M.J.M. de Wit

ARC-Rapporten 2010-242

Groningen
2010
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologische begeleiding (protocol opgraven) aan de Eexterweg
te Gieten, gemeente Aa en Hunze (Dr)

ARC-Rapporten 2010-242
ARC-Projectcode 2010/431

Tekst

M.J.M. de Wit

Afbeeldingen

B. Schomaker, M.J.M. de Wit

Redactie

K. Otten

definitieve versie

Autorisatie — C.G. Koopstra

Beheer en plaats van documentatie
Archaeological Research & Consultancy

Uitgegeven door
ARC bv
Postbus 41018
9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

Projectgegevens

Projectnaam	Rioolwerkzaamheden Eexterweg
Projectcode	2010/431
CIS-code	42854
Status	Definitief (8 december 2010)
Projectleider	drs. M.J.M. de Wit
Contact	050-3687192/06-55147249, m.de.wit@arcbv.nl
Opdrachtgever	Gemeente Aa en Hunze, dhr. C. Houx
Contact	0592-267795, choux@aaenhunze.nl
Bevoegd gezag	Gemeente Aa en Hunze, toetsing door mw. M. Montforts van het Drents Plateau
Contact	0592-305930, m.montforts@drentsplateau.nl

Locatiegegevens

Toponiem	Eexterweg
Plaats	Gieten
Gemeente	Aa en Hunze
Provincie	Drenthe
Kaartblad	12G
RD-coördinaten	west: 247.120/5585.515 oost: 247.333/558.501
Oppervlakte	ca. 400 m ²

Beschrijving onderzoekslocatie

Geologie	Noordelijk zandgebied
Geomorfologie	Stuwwal (Hondsrug)
Bodem	Haarpodzolgronden, lemig fijn zand
Historische situatie	Historische kern Gieten
Archeologische verwachting	Hoge verwachting op sporen vanaf de prehistorie tot en met de Nieuwe Tijd; AMK-terrein 14.453

Afbeelding 1. Topografische kaart van de onderzoekslocatie (in blauw) en omgeving.
Bron: Topografische Dienst Nederland.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In opdracht van dhr. C. Houx van de gemeente Aa en Hunze heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een archeologische begeleiding (protocol opgraven) uitgevoerd aan de Eexterweg te Gieten. Aanleiding voor het onderzoek is de voorgenomen rioolvervanging. Een groot deel van het tracé ligt in een terrein van hoge archeologische waarde, namelijk de dorpskern van Gieten (AMK-terrein 14.453). Aangezien met de aanleg van het nieuwe riool (dat naast het huidige komt te liggen) mogelijk aanwezige archeologische resten worden bedreigd, werd besloten vóór de werkzaamheden het deel van het tracé binnen het AMK-terrein eerst archeologisch te laten onderzoeken. Het onderzoek is uitgevoerd op 9 en 10 september 2010 door mw. drs. M.J.M. de Wit (projectleiding) en J. Mendelts. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.1).¹

1.2 Ligging en beschrijving van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied bevindt zich in het centrum van Gieten, in de Eexterweg. Deze weg ligt direct ten westen van de Brink (zie afb. 1). Ten tijde van het onderzoek was de asfaltlaag van de weg reeds verwijderd.

1.3 Doel van het onderzoek

Het doel van een archeologische begeleiding is het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van vindplaatsen om daarmee informatie te behouden die van belang is voor kennisvorming over het verleden. Hiertoe zijn in het Programma van Eisen (PvE), dat is opgesteld door drs. N. van Malssen en mw. drs. M.J.M. de Wit (ARC bv), de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- 1 *Wat is de geologische/bodemkundige opbouw?*
- 2 *Wat is de aard, omvang, kwaliteit en verloop (vorm, spreiding en oriëntatie) van de archeologische sporen en sporenclusters?*
- 3 *Welke vindplaatstypen zijn er aangetroffen?*
- 4 *Uit welke periode(n) dateren de sporen?*
- 5 *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?*
- 6 *Is er een relatie te leggen tussen de archeologische vondsten en sporen?*
- 7 *Wat is de relatie van vondsten en sporen met de eerder aangetroffen vondsten en sporen in de omgeving?*

¹De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl.

1.4 Werkwijze

Van het in totaal 370 m lange en ca. 2 m brede tracé is ca. 200 m archeologisch onderzocht. Dit deel van het tracé valt binnen de grenzen van AMK-terrein 14.453 en ligt in de Eexterweg, vanaf de T-splitting met de Middendorp aan de oostkant tot aan de splitting met de Spiekersteeg aan de westkant.² Voorafgaand aan de graafwerkzaamheden ten behoeve van de riolering, is eerst ruimte gegeven aan het onderzoeken van het tracé op eventuele archeologische resten. Met de graafmachine is de bovengrond, met name bestaande uit ophogingslagen ten behoeve van de huidige weg, verwijderd totdat de ongestoorde grond werd bereikt. Hier bevindt zich het archeologisch sporenvlak. Relevante delen van het tracé waar zich archeologische resten bevonden zijn getekend (schaal 1:50), gefotografeerd en de hoogte van het vlak en het maaiveld zijn bepaald ten opzichte van NAP. Het gaat in totaal om vijf delen, werkputten 1 – 5 genoemd (afb. 2). Archeologische sporen zijn gecoupt³ om de aard en de diepte van het spoor te bepalen. De coupes zijn gefotografeerd, getekend (schaal 1:20) en afgewerkt. Vondsten zijn bij de aanleg van de vlakken verzameld per vak van 2×5 m of per spoor. Bij de aanleg van het vlak zijn zowel de verwijderde grond als het sporenvlak zelf afgezocht met een metaaldetector. Op vier plaatsen in het tracé is een profielopname gemaakt (profielen 1 – 4). Deze zijn getekend (1:20), gefotografeerd en beschreven.

Gezien het grote aantal kabels en leidingen dat zich dwars op de Eexterweg bevindt, was het aanleggen van het vlak vaak lastig.

²In overleg met de opdrachtgever, dhr. C. Houx van de gemeente Aa en Hunze, is besloten dat het stuk van de Middendorp naar de Brink, dat tevens in het AMK-terrein ligt, niet hoeft te worden onderzocht. Dit stuk is een aantal jaren geleden bij de herinrichting van de Brink reeds vergraven.

³De helft van het spoor wordt hierbij verwijderd, zodat een doorsnede ontstaat.

Afbeelding 2. Overzicht van de gedocumenteerde werkputten in het tracé. Kaart:
B. Schomaker.

2 Resultaten

2.1 Profielen

In de werkputten zijn vier profielopnames gemaakt (afb. 4 en 5). In alle profielen bestaan de bovenste lagen uit opgebrachte grond, egalisatielagen ten behoeve van de Eexterweg. In drie profielen zijn onder deze lagen (en een verommelde laag, zoals in profielen 2 en 3) restanten van een podzolprofiel waargenomen, een E-, B- en/of B/C-horizont. Hieronder ligt het vaste zand, de C-horizont, bestaande uit fijn lemig zand. De in de werkputten aangetroffen sporen zijn door de podzol heen gegraven.

2.2 Sporen en structuren

Tijdens het onderzoek is een klein aantal sporen aangetroffen. Deze bestaan uit paalsporen, één greppel of slootje en karrensporen (afb. 4). Ook werd een aantal recente verstoringen gevonden, die te maken hebben met de eerder genoemde kabels en leidingen (zie paragraaf 1.4). Spoor 3 in werkput 1 heeft waarschijnlijk te maken met de ingraving van het oude riool dat zich net ten noorden van het huidige tracé bevindt. Van de aangetroffen sporen kunnen de karrensporen op basis van oud kaartmateriaal min of meer gedateerd worden. Zoals op profiel 3 in afb. 5 en op afb. 8 te zien is, liggen er twee verschillende lagen met karrensporen boven elkaar. De bovenste laag karrensporen werd na het verwijderen van de opgebrachte laag grond zichtbaar en volgt de huidige Eexterweg, die oostwest is gelegen. Uit de kadastrale minuut uit het begin van de 19e eeuw blijkt dat de Eexterweg toen dezelfde ligging had als deze nu heeft (afb. 3). De bovenste laag karrensporen zal dan ook in deze periode geplaatst moeten worden. De onderste laag karrensporen wijkt qua richting af en buigt af naar het westzuidwesten (zie werkput 3 in afb. 4). Deze karrensporen zullen horen bij een mogelijke eerdere versie van de Eexterweg die een iets ander verloop had en hebben als *terminus ante quem* een datering in het begin van de 19e eeuw.

De greppel/sloot en paalkuilen kunnen niet worden gedateerd. Er is uit deze sporen geen dateerbaar vondstmateriaal afkomstig. Overigens geldt voor al het vondstmateriaal dat dit buiten de sporen gevonden is (zie paragraaf 2.3). De greppel (spoor 9 in werkput 1) heeft een NNW-ZZO oriëntatie en is in het vlak ca. 1 m breed. In afb. 6 (onder) en profiel 2 in afb. 5 is te zien dat deze in profiel naar boven toe breder wordt. De resterende diepte van de greppel/sloot is ca. 35 cm. De paalkuilen hebben een resterende diepte van gemiddeld 15–20 cm. In werkput 3 lijkt een aantal paalkuilen met elkaar in verband te staan (palen in paren, mogelijk over langere afstand met elkaar te verbinden?), maar hieruit zijn geen structuren te halen. De geringe breedte van de werkput, 2 m, draagt ook niet bij tot een bredere interpretatie van de paalsporen. In één van de paalsporen is een mogelijk restant van een paal aangetroffen (zie paragraaf 2.3 en afb. 7).

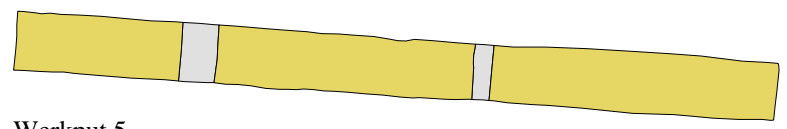
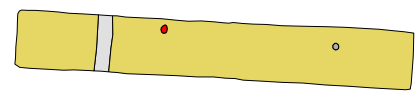
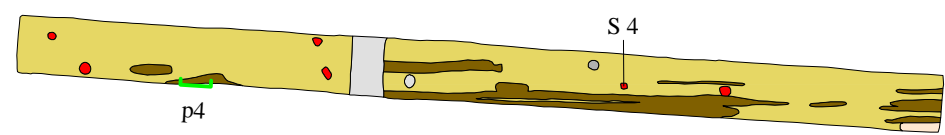
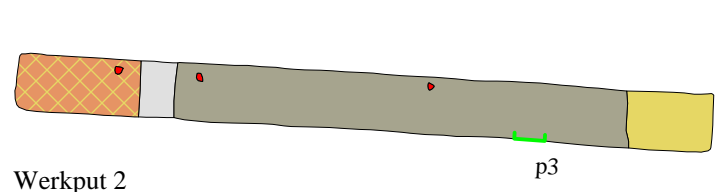
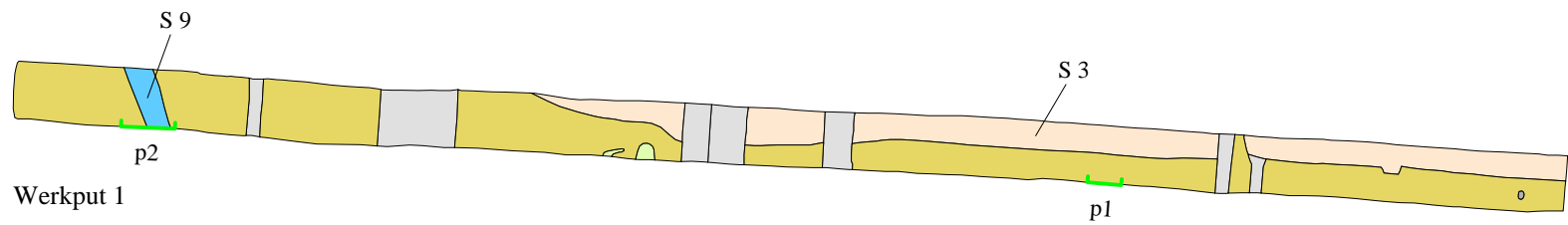
Abbeelding 3. Onderzoeksgebied (in blauw) op de kadastrale minuut van 1811 – 1832. Bron: www.watwaswaar.nl.

2.3 Vondsten

Er is bij de aanleg van het vlak en in de sporen een klein aantal vondsten gedaan. Dit vondstmateriaal bestaat uit aardewerk, vuursteen, metaal, glas en kleipijp. Ook is één houtmonster genomen van wat waarschijnlijk een paalkern betreft, afkomstig uit spoor 4 in werkput 2. Het vondstmateriaal is gedetermineerd door H.H. Bürmann (aardewerk), J.R. Veldhuis (vuursteen), W. Out (hout) en M. Daleman (overig), allen van ARC bv.

2.3.1 Aardewerk

Het aangetroffen aardewerk betreft 22 scherven met een totaalgewicht van 96,7 gram (tabel 1). De scherven zijn vrijwel allemaal aangetroffen bij de aanleg van het vlak in de werkputten; twee scherven zijn uit de E-horizont in werkput 2 afkomstig. Het betreft alle kleine, gefragmenteerde scherven aardewerk. Het oudste aardewerk dateert uit de (Vroege) IJzertijd, het jongste aardewerk betreft een scherf steengoed uit de Nieuwe Tijd. Daarnaast is middeleeuws kogelpotaardewerk gevonden en zes scherven die dateren uit de Vroeg-Romeinse Tijd.

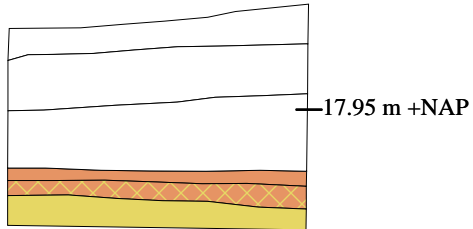

Legenda

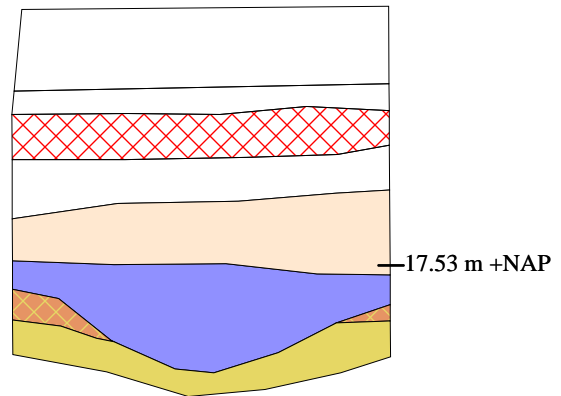
- Vlek
- Verstoord, rommelig
- Greppel
- Recente verstoring
- Natuurlijke verstoring
- Paalspoor
- Karrespoor
- C-horizont
- E-horizont
- BC-horizont
- Profiel aanduiding

0 25 50
Meters

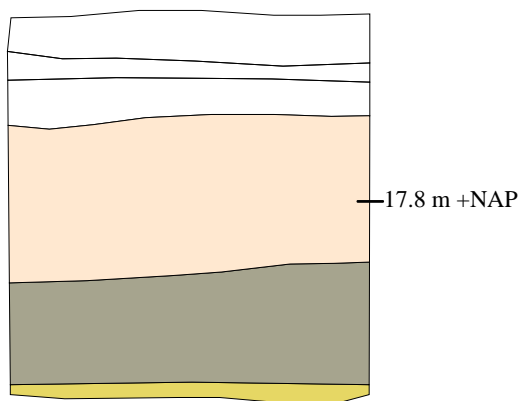
Afbeelding 4. Overzicht van de werkputten met de aangetroffen sporen en de locaties van de gedocumenteerde profielen.
Kaart: B. Schomaker.

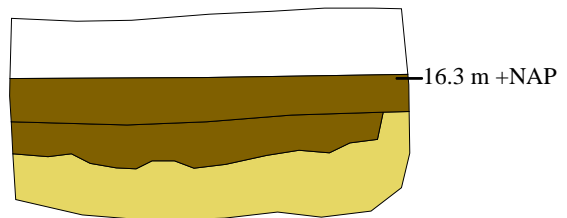
Werkput 1, profiel p1

Werkput 1, profiel p2

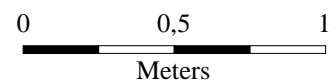
Werkput 2, profiel p3

Werkput 3, profiel p4

Legenda

	Opgebrachte grond		Karrespoor
	E-horizont		Rommelige laag
	B/C-horizont		Sloot
	B-horizont		Puinlaag, opgebracht
	C-horizont		NAP hoogte

Afbeelding 6. Greppel of slotje (spoor 9 in werkput 1) in het vlak en in profiel.
Foto's: M.J.M. de Wit.

Afbeelding 7. Doorsnede van een paalkuil (spoor 4 in werkput 3), achterin het spoor is een mogelijk paalrestant te zien (vnr. 7). Foto: M.J.M. de Wit.

vnr	aantal	gewicht (gr.)	werkput	vlak	vak	spoor	vulling	datering	bijzonderheden
1	1	12,9	1	0a	5	–	–	Nieuwe Tijd	steengoed
4	2	10	2	1	–	2	1	IJzertijd	
6	2	13	2	0a	5	–	–	IJzertijd	
8	4	11,2	3	0a	1	–	–	Middeleeuwen	1 x kogelpot
9	2	6,7	4	0a	2	–	–	Vroege IJzertijd	rand schaal
10	1	3,9	5	0a	1	–	–	Middeleeuwen	kogelpot
11	6	19,7	5	0a	3	–	–	Vroeg-Romeinse Tijd	
12	4	19,3	5	0a	4	–	–	Vroege IJzertijd	rand schaal

Tabel 1. Overzicht van het aangetroffen aardewerk.

Afbeelding 8. Karrensporen in werkput 3 in vlakken (boven), coupe (midden) en profiel (onder). In de vlak- en profielfoto's zijn duidelijk de meerdere fasen in de karrensporen te zien (grijze gelaagde banen). Foto's: M.J.M. de Wit.

2.3.2 Vuursteen

Bij het onderzoek zijn twee stukken vuursteen gevonden. Vnr. 5 betreft een complete afslag. Dit stuk meet $22 \times 29 \times 8$ mm met een gewicht van 3,30 gram. Voor deze afslag is gebruikgemaakt van noordelijk vuursteen met een fijnkorrelige structuur. Het stuk is afkomstig van een waarschijnlijk intensief bewerkte kern waardoor deze afslag aan de dorsale zijde de resten van vijf negatieven heeft en geen natuurlijke vlakken. Op de distale rand is enige mogelijke gebruiksretouche aangetroffen wat suggereert dat de afslag mogelijk is gebruikt. Deze afslag is gevonden in een recent spoor in werkput 2.

Vnr. 10 is gevonden tijdens de aanleg van het archeologische vlak in werkput 5. Het betreft een natuurlijke afslag van eveneens noordelijk vuursteen. Dit stuk is gebroken en weegt 2,80 gram. Er zijn geen sporen die wijzen op gebruik.

2.3.3 Hout

Uit een paalgat (werkput 2, spoor 4, vulling 2) is een fragment organisch materiaal verzameld van ongeveer $17 \times 4 \times 2$ cm. Bestudering onder een doorvallend lichtmicroscop bij een vergroting van $400 \times$ en een second opinion door C. Vermeeren (BIAX Consult) en W.J. Kuijper (Universiteit Leiden, Faculteit der Archeologie) wijst uit dat het fragment indeterminabel is, maar dat het mogelijk om bast (hout) gaat. De vermoede oorspronkelijke structuur is zodanig vergaan dat het niet mogelijk is verdere conclusies te trekken. Het fragment bevindt zich in zeer slechte toestand en heeft geen archeologische meerwaarde. Het hout wordt derhalve afgestoten en niet gedeponerd.

2.3.4 Overig vondstmateriaal

Het overige vondstmateriaal bestaat uit één stuk glas (bodem van een fles), delen van één kleipijp en uit een aantal metalen voorwerpen. Het metaal bestaat uit een vingerhoedje en uit spijkers. De datering van al deze vondsten is nieuwetijds. Ze zijn aangetroffen bij de aanleg van de werkputten en niet afkomstig uit sporen, afgezien van twee stuks metaal die uit een recente verstoring in werkput 1 afkomstig zijn. De metalen hebben voor het onderzoek geen archeologische waarde en/of zijn in dusdanige conditie aangetroffen dat zij niet in aanmerking komen voor conservering. Alle metalen zullen derhalve worden afgestoten en niet worden gedeponerd.

3 Conclusie

Op basis van de resultaten van het onderzoek kunnen de onderzoeksvragen als volgt worden beantwoord:

- 1 *Wat is de geologische/bodemkundige opbouw?*
Het onderzoeksgebied ligt op de Hondsrug. Het oostelijk deel van het riooltracé bevindt zich hoger op de Hondsrug dan het westelijk deel, dat zich meer op de flank bevindt. Uit de profielopnames blijkt dat zich onder de recentelijk opgebrachte lagen ten behoeve van de Eexterweg op bepaalde plaatsen nog haarpodzolgronden bevinden; boven het vaste zand, de C-horizont, bevindt zich een E- en/of B-horizont. De natuurlijke ondergrond bestaat uit lemig fijn zand.
- 2 *Wat is de aard, omvang, kwaliteit en verloop (vorm, spreiding en oriëntatie) van de archeologische sporen en sporenclusters?*
In de werkputten zijn – naast vele recente verstoringen door aanwezige kabels en leidingen – een greppel of slootje, paalkuilen en karrensporen aangetroffen. De sporen bevinden zich voornamelijk in werkputten 1 – 3, werkputten 4 en 5 zijn qua sporen nagenoeg leeg; deze putten zijn gedocumenteerd vanwege het aangetroffen vondstmateriaal. De greppel ligt in de meest oostelijke werkput, werkput 1. De karrensporen bestaan uit twee verschillende fasen, de jongste fase loopt parallel aan de huidige Eexterweg, de oudste fase buigt af naar het westzuidwesten. Deze oudste fase is in werkput 3 gedocumenteerd (in de C-horizont). Verspreid over werkputten 2 – 4 zijn paalkuilen gevonden. De kwaliteit van de sporen is matig (paalkuilen) tot goed (greppel, karrensporen).
- 3 *Welke vindplaatstypen zijn er aangetroffen?*
In het onderzoeksgebied zijn aanwijzingen voor de voorganger van de huidige Eexterweg aangetroffen, in de vorm van karrensporen. De paalkuilen die in de werkputten zijn gevonden, kunnen niet aan structuren (en daarmee ook niet aan bepaalde vindplaatstypen) worden toegeschreven.
- 4 *Uit welke periode(n) dateren de sporen?*
Van alle aangetroffen sporen zijn alleen aan de karrensporen min of meer een datering toe te wijzen, op basis van oud kaartmateriaal. Het bovenste pakket karrensporen dateert vermoedelijk uit het begin van de 19e eeuw (en later), het pakket daaronder is van eerdere datum.
- 5 *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?*
De archeologische vondsten bestaan uit scherven aardewerk, twee stuks vuursteen en enkele stukken metaal, glas en klei pijp. Ook is in één van de paalkuilen een mogelijk houtrestant gevonden. Het aardewerk dateert uit verschillende perioden, nl. (Vroege) IJzertijd, Vroeg-Romeinse Tijd, Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Het vuursteen kan niet nader worden gedateerd. Het metaal, glas en klei pijp dateert uit de Nieuwe Tijd.
- 6 *Is er een relatie te leggen tussen de archeologische vondsten en sporen?*
Nee, de vondsten zijn allemaal aangetroffen bij de aanleg van de vlakken in de werkputten of in de E-horizont (werkput 2, vnr. 4).

7 Wat is de relatie van vondsten en sporen met de eerder aangetroffen vondsten en sporen in de omgeving?

In de (directe) omgeving van het onderzoeksgebied zijn meerdere archeologische waarnemingen bekend van sporen en vondsten uit de periode Neolithicum – Vroege Middeleeuwen (waarnemingsnrs. 34.725, 239.214, 239.406, 239.438, 239.227 en 238.479). Bovendien ligt het onderzoeksgebied in de historische kern van Gieten (AMK-terrein 14.453).⁴ De geringe sporen en vondsten die tijdens het onderzoek zijn gevonden sluiten derhalve in bredere zin aan bij de reeds bekende archeologische waarden.

⁴Bron: Archis2

4 Samenvatting

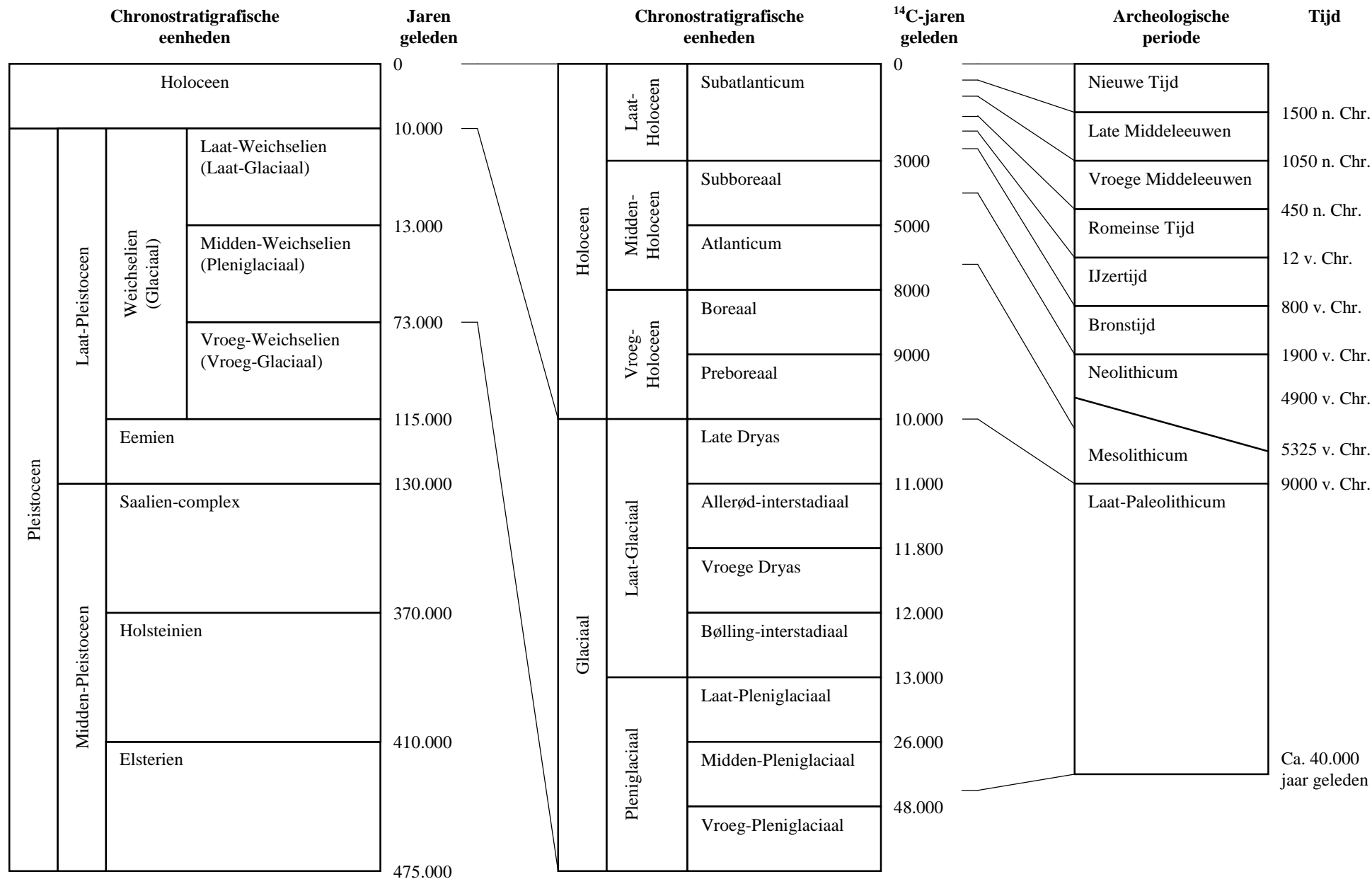
In opdracht van de gemeente Aa en Hunze is door ARC bv archeologisch onderzoek uitgevoerd voorafgaand aan de aanleg van nieuwe riolering in de Eexterweg te Gieten. Hierbij is een aantal archeologische sporen en vondsten gedaan. De sporen bestaan uit een greppel, paal- en karrensporen; het vondstmateriaal uit aardewerk uit de periode Vroege IJzertijd – Middeleeuwen, vuursteen, glas, kleipijp, metaal en een mogelijk houtrestant. Deze laatste drie categorieën dateren uit de Nieuwe Tijd. De karrensporen bestaan uit twee fasen, waarvan de jongste fase gedateerd kan worden vanaf het begin van de 19e eeuw. De greppel en de paalsporen kunnen niet in verband worden gebracht met structuren, erfafscheidingen e.d., daarvoor was het onderzoeksgebied te smal. Ook over de datering ervan kan niets gezegd worden. Vrijwel al het vondstmateriaal is aangetroffen bij de aanleg van de werkputten en is niet uit de sporen zelf afkomstig. Het onderzoeksgebied ligt in de historische kern van Gieten. Op een aantal plaatsen in het tracé bleek de oorspronkelijke bodemopbouw nog (deels) intact.

Literatuur

Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). 4e, geheel herziene druk.

Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.

Mulder, E.F.J. de et al., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.

Bijlage 1. Een overzicht van geologische (chronostratigrafische) en archeologische periodes. Door: A.J. Wullink. Gebaseerd op: Brandt et al. 1992; De Mulder et al. 2003; Berendsen 2004.